

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ФОРМУВАННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ В УЧНІВ У СЕРЕДНІЙ ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

УДК 373.034:173.5

Оксана Хомішак, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри порівняльної педагогіки та методики викладання іноземних мов
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ФОРМУВАННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ В УЧНІВ У СЕРЕДНІЙ ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

У статті окреслено українську систему підготовки учнівської молоді до батьківства в контексті соціально-політичних, економічних та психолого-педагогічних чинників. Здійснено аналіз значного масиву наукових літературних джерел та охарактеризовано зміст, основні принципи та напрями сучасної шкільної системи підготовки учнів до відповідального батьківства. На основі вивчення навчальних програм визначено ефективні методи та прийоми виховання майбутнього батька в умовах середньої ЗОШ. Виокремлено ідеї теорії і практики підготовки учнівської молоді до батьківства та розроблено методичні рекомендації щодо їх творчої реалізації в навчально-виховному процесі українських навчальних закладів.

Ключові слова: середня загальноосвітня школа, підготовка до батьківства, батьківські цінності, батьківська педагогіка.

Лит. 6.

Оксана Хомышак, кандидат педагогических наук,
доцент кафедры сравнительной педагогики и методики преподавания иностранных языков
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ФОРМИРОВАНИЮ ОТЦОВСКИХ ЦЕННОСТЕЙ У УЧАЩИХСЯ В СРЕДНЕЙ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЕ

В статье исследуется украинская система подготовки школьной молодежи к отцовству в контексте социально-политических, экономических и психолого-педагогических факторов. Изучено большое количество научных литературных источников и определено содержание, основные принципы и направления современной школьной системы подготовки к ответственному отцовству. В ходе исследования учебных программ раскрыты эффективные методы и приёмы воспитания будущего отца. Выделены идеи теории и практики подготовки школьной молодежи к отцовству и разработаны методические рекомендации по их творческой реализации в практике отечественных учебных заведений.

Ключевые слова: средняя общеобразовательная школа, подготовка к отцовству, отцовские ценности, родительская педагогика.

Oksana Homyshak, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the Comparative Pedagogy and
Methods of Teaching of Foreign Languages Department
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

THE METHODOLOGICAL GUIDELINES CONCERNING THE FORMATION OF PARENTAL VALUES IN STUDENTS AT THE SECONDARY SCHOOL

In the article the Ukrainian system of pupils' training for fatherhood has been studied. Peculiarities of socio-economic transformations in our society of the last quarter of the XXth century which manifested themselves in the industrial changes, active implementation of information and communication technologies led to the necessity of radical structural and contextual modernization of the system of secondary school educational work. At present it's a unique system with its aims, strategies, contents and forms. The framework of the Ukrainian youth training for fatherhood includes the following areas: fathers in society; internal dynamics of families; human growth and development; human sexuality; interpersonal relationships; father's resource management; father's education and guidance; family law and public policy.

Keywords: secondary school, father's education, fatherhood, parents' pedagogy.

Постановка проблеми. У Державній національній програмі "Освіта" визначено завдання сім'ї, згідно з якими батьки постають першими педагогами дитини, що повинні створити умови для повноцінного становлення особистості; забезпечити їй почуття захищеності, рівноваги,

довіри; сформувати активне, зацікавлене ставлення до навколишнього світу [1]. Сім'я несе повну відповідальність за розвиток, виховання та навчання дітей.

Успішна реалізація цього завдання можлива тільки за активної участі у виховному процесі і матері, і батька. Утім сучасні соціологічні

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ФОРМУВАННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ В УЧНІВ У СЕРЕДНІЙ ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

дослідження фіксують суттєве зменшення ролі батька у вихованні дитини або навіть за його участі, елементи маскулітності у цьому процесі є незначними. Наукою доведено, що зміст сімейного виховання, його завдання, як правило, формуються на основі сімейних традицій, які, на жаль, протягом останніх років зазнають суттєвих катаклізмів. Серед них – збільшення кількості розлучень та позашлюбних дітей, трудова міграція одного із членів сім'ї, слабка економічна основа родини, її нові моделі, девальвація сімейних цінностей на тлі матеріальних тощо. Водночас криза маскулітності у батьківстві зумовлена не тільки соціально-економічними змінами, але й послабленням психолого-педагогічної складової у підготовці молоді до виховання дітей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемам сімейного виховання приділяли увагу як видатні вчені минулого століття Г. Ващенко, Л. Виготський, А. Макаренко, М. Пирогов, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський, так і сучасні вчені М. Алексеева, Т. Алексеев, І. Бех, І. Братусь, Л. Буніна, Т. Говорун, І. Даценко, Т. Демидова, О. Демченко, І. Зверева, Є. Ільяная, О. Кізь, О. Кікінежді, Л. Ковальчук, І. Кон, В. Костів, В. Кравець, Д. Луцик, Р. Овчарова, О. Песоцька, В. Постовий, Г. Радчук, Т. Титаренко, І. Трубавіна, Г. Філіппова, Г. Фінчук, Л. Яворська та ін.

На пострадянському просторі окремі аспекти американської системи підготовки молоді до сімейного життя вивчали: В. Кравець, М. Самарець Н. Нурієва, В. Жуковський, Я. Бельмаз.

Результати аналізу наукових джерел свідчать, що проблема підготовки учнів до батьківства не була предметом цілісного педагогічного дослідження, що зумовлює необхідність теоретико-методологічного обґрунтування положень національної концепції підготовки учнівської молоді до батьківства та переходу її на вищий, якісно відмінний рівень.

Мета статті полягає у розробці рекомендацій щодо формування батьківських цінностей у старшокласників на уроках в умовах середньої ЗОШ.

Виклад основного матеріалу. Важливим завданням ЗОШ є підготовка учнівської молоді до батьківства. Сьогодні зростання кількості сімей серед неповнолітніх, раннє батьківство, злочинність, алкоголізм, наркоманія свідчать про нівелювання морально-етичних і батьківських цінностей молоддю, а також відсутність у більшості елементарних знань про сім'ю і батьківство як гарант власного щастя і благополуччя нації. Така ситуація зумовлює

необхідність підготовки юнаків до відповідального батьківства в умовах школи.

З 1983 р. на теренах радянського простору в ЗОШ практикувався курс “Етика та психологія сімейного життя”, що мав на меті забезпечити старшокласників основами знань про сімейні взаємини, сумісність та адаптацію подружжя, сімейні конфлікти [6, 71].

В умовах сучасної ЗОШ ми не знаходимо аналогу цієї дисципліни, тому нагальною стає потреба у розробці та впровадженні такого курсу, який готував би старшокласників до успішного виконання батьківської ролі. Особливої ефективності можна досягнути у цьому процесі, застосовуючи диференційований підхід, тобто шляхом введення шкільного курсу “Підготовка юнаків до батьківства” для хлопців й аналогічного – для підготовки дівчат до материнства. Підготовка хлопців до батьківства повинна здійснюватися крізь призму всіх навчальних дисциплін гуманітарного та природознавчого спрямування, що вивчаються у старших класах у ЗОШ.

Вагомим чинником у вихованні майбутнього батька є уроки літератури, що допомагають закласти моральне підґрунтя для успішного батьківства. На заняттях вчитель має змогу ознайомити учнів з тими моральними поняттями, що мають безпосередній зв'язок з сімейною етикою: повага до слабкої половини людства, взаємоповага і любов подружжя як основа щасливого шлюбу та батьківства, батьківська любов, синівська вдячність, батьківський обов'язок, відповідальність, почуття обов'язку перед дружиною, сім'єю і суспільством. Так, на тлі художніх образів учні окреслюють моральний портрет батька, формують уявлення про ідеального чоловіка [5, 148 – 149].

Неабияку цінність у підготовці юнаків до виконання батьківської функції складають уроки історії, на яких вони дізнаються про витоки української держави, значення батьківської мудрості, влади, сили у Княжу і Козацьку Добу. Старшокласникам доцільно ознайомитися із “Руською Правдою” і “Уставом” Я. Мудрого, “Повчанням” В. Мономаха, “Ізборником” Святослава та іншими історико-літературними пам'ятками українського народу.

У процесі вивчення основ правознавства перед вчителем стоїть завдання розкрити морально-етичний зміст законодавства України про шлюб і сім'ю, ознайомити з основними положеннями сімейного права, обов'язками подружжя стосовно один до одного, батьківськими правами й обов'язками. Старшокласники повинні володіти

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ФОРМУВАННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ В УЧНІВ У СЕРЕДНІЙ ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

інформацією про державну сімейну політику та концепції сімейного виховання.

Статева освіта на уроках біології має на меті екіпірувати юнаків знаннями про біологічну природу статей, їхню специфіку та відмінності. Вивчення природи людських взаємовідносин під час занять сприяє формуванню гармонійних, теплих і дружніх взаємин з протилежною статтю у молоді.

Важливу роль у вихованні майбутнього батька мають уроки валеології, що покликані забезпечити старшокласників знаннями з фізіології, гігієни. Цей навчальний предмет дає змогу ґрунтовного вивчення проблем статі, висвітлює фізіологічні передумови сексуальних взаємин між чоловіком і жінкою, а також формує ставату культуру молоді [2, 14].

Важко переоцінити значення уроків фізичного виховання, участі у спортивних гуртках для зміцнення фізичного здоров'я майбутніх батьків, їх загартування, забезпечення гарної фізичної форми та статури, а також формування таких чоловічих якостей, як мужність, сила, відвага, витривалість тощо.

Трансформації у гендерних стереотипах в сучасному соціумі передбачають виконання чоловіком тих функцій, що традиційно вважалися жіночими: догляд за дитиною, приготування їжі, прибирання домашньої оселі. За таких обставин юнаки повинні навчитися не тільки ремонтувати, майструвати (з дерева, металу, скла тощо) на уроках трудового навчання в школі. Старшокласники також мають володіти знаннями і вміннями ведення домашнього господарства. З цієї метою слід не вдаватися до сепарації хлопців і дівчат на уроках праці, а, навпаки, залучати юнаків до жіночих видів діяльності, ознайомлювати з основами ведення домашнього господарства, що дасть змогу навчитися готувати, здобути елементарні навички необхідні для сімейного побуту та виховання дитини. Доцільно залучати юнаків до піклування про молодших школярів, їх наставництва під час уроку, перерви, свята або позакласного заходу, виходячи з потреб вчителя чи адміністрації школи.

Особливу роль у вихованні майбутнього батька відіграють уроки економіки, що мають на меті підготувати молодь до спільного ведення домашнього господарства, раціонального розпорядження сімейним бюджетом, забезпечення мінімальними знаннями про шляхи подолання матеріальних труднощів, формування у юнаків підприємницьких якостей [4, 172].

Отже, спрямованість усіх вищевказаних навчальних дисциплін на підготовку старшокласників до відповідального батьківства

не передбачає розширення шкільних програм, а потребує тільки нового підходу до їхнього викладання і змістового наповнення такими складовими, як батьківство, батьківське виховання, відповідальність, батьківський обов'язок, сімейні та батьківські цінності.

Значущим кроком у напрямі формування у юнаків відповідального ставлення до батьківства є позакласна робота, форми якої можуть варіюватися від проведення "Свята Батька" в школі, підготовки фотовиставки "Обличчя батьків", альбому "Наші батьки". Доцільним є також запрошення самих батьків вихованців до проведення циклу етичних бесід ("Батько – еталон маскулітності," "Батьківський обов'язок", "Пісня батьківська", "Авторитет батька"), підготовка журналів, "круглих столів" з батьками, психологами, медиками. Метою усіх цих позакласних заходів є створення культури Батька в умовах ЗОШ, необхідність якого зауважував ще В.О. Сухомлинський.

Процес підготовки молоді до батьківства вимагає поступовості, послідовності та систематичності. Відтак слід звернути увагу на підготовку майбутніх педагогів до взаємодії з батьками в умовах ЗОШ. Ми вважаємо необхідним включення у програми педагогічних університетів циклу психолого-педагогічних дисциплін (наприклад, "Батьківська педагогіка", "Психологічні основи виховання дитини в умовах сім'ї"). Одним із завдань цих курсів є заповнення прогалини у підготовці майбутніх педагогів до співпраці з батьками.

Під час вивчення запропонованого курсу слід ознайомити студентів з предметом, метою, завданнями, науковими дослідженнями проблеми батьківського виховання у хронологічному порядку. Спочатку студенти вивчають засади сімейного виховання на основі відомих праць корифеїв родинної педагогіки (А. Макаренко, В. Сухомлинський, М. Стельмахович), аналізують їхні основні положення.

Студентам пропонується здійснити огляд найновішої педагогічної літератури, матеріалів періодичної преси, що торкаються педагогічного, соціологічного і психологічного аспекту проблеми батьківства. Доцільно ознайомитися з українськими виховними традиціями, вивчити передовий досвід виховання дитини в сім'ї за кордоном у сучасних умовах. Під час лекцій виокремлюються найтипівіші помилки, труднощі батьківського виховання, визначаються засоби і методи досягнення виховних цілей, а також формуються уявлення про педагогічну культуру батьків і шляхи підвищення її рівня. Студентська

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ФОРМУВАННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ В УЧНІВ У СЕРЕДНІЙ ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

молодь повинна засвоїти необхідний мінімум педагогічних і методичних знань для налагодження ефективної взаємодії з батьками. Останній етап занять передбачає ознайомлення та аналіз державних документів, законів, що регламентують співпрацю освітнього закладу з батьками, взаємини чоловіка і дружини, батька і дитини. Відповідно до кожної теми лекції передбачаються практичні заняття, на яких студенти можуть розв'язувати педагогічні задачі, обговорювати актуальні проблеми, готувати доповіді та реферати на різну тематику [3, 3 – 32].

Таким чином, розробка та введення запропонованого курсу стане важливою складовою і невід'ємним чинником у педагогічній підготовці майбутніх педагогів у ВНЗ до тісної співпраці з батьками в умовах ДНЗ/ЗОШ. Відвідування занять підвищить теоретичні знання студентів з дисциплін, які виключені з програм ВНЗ педагогічного профілю, розширить їх педагогічний світогляд і розкриє специфіку взаємодії педагогів з чоловіками.

Висновки. Отож, вагомим чинником у вихованні майбутнього батька повинні бути дисципліни інваріантної складової навчальних програм середньої ЗОШ, які допоможуть сучасній молоді сформуванню моральне підґрунтя для майбутньої успішної батьківської діяльності. На усіх перелічених вище уроках учитель має змогу ознайомити учнів з моральними поняттями, які мають безпосередній зв'язок з сімейною етикою (повага до слабкої половини людства, взаємоповага і любов подружжя як основа щасливого шлюбу і батьківства, батьківська любов, синівська вдячність, батьківський обов'язок, відповідальність, почуття обов'язку перед дружиною, сім'єю та суспільством). Таким чином, спрямованість уроків на підготовку старшокласників до відповідального батьківства

не передбачає розширення шкільної програми, а потребує тільки нового підходу до їх викладання та змістового наповнення такими складовими, як батьківство, батьківське виховання, відповідальність, батьківський обов'язок, сімейні та батьківські цінності.

Перспективи подальших досліджень. Утім вищевикладений матеріал не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Перспективою подальших наукових розвідок є ґрунтовне дослідження педагогічного інструментарію та розробка методичних рекомендацій щодо підготовки батька до виховної діяльності в умовах певної виховної чи соціальної інституції.

1. Державна національна програма "Освіта" (Україна XXI ст.). – К., 1994. – 61 с.

2. Гусак Н.І. Підготовка юнаків-старшокласників до виконання соціальних ролей чоловіка та батька: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05 / Н.І. Гусак; Луган. нац. пед. ун-т ім. Т. Шевченка. – Луганськ, 2005. – 20 с.

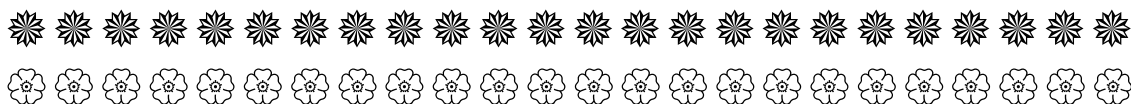
3. Хомишак О. Батьківська педагогіка: методичні рекомендації / Оксана Хомишак. – Дрогобич, 2011. – 34 с.

4. Хомишак О.Б. Теорія та практика підготовки батька до виховання в сім'ї (друга половина ХХ – поч. ХХІ ст.): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / О.Б. Хомишак; керівник роботи В.П. Кемінь; Дрогобицький держ. пед. ун-т ім. І. Франка. – Дрогобич, 2011. – 302 с.

5. Шалімова І.Н. Морально-етическая подготовка старшеклассник к семейной жизни: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / И.Н. Шалімова; АПН Украины; Институт педагогики. – К., 1997. – 224 с.

6. Шалімова І. Школа та сім'я в підготовці старшокласниць до сімейного життя / І. Шалімова // Рідна школа. – 1997. – № 3 – 4. – С. 71 – 73.

Стаття надійшла до редакції 12.02.2016

"Бог посилає нам випробування, щоб ми, долаючи їх, зміцнювалися, а не впадали у відчай".

*Блаженна мати Тереза
католицька черниця, засновниця добродійних місій, лауреат Нобелівської премії
миру за 1979 рік*

